

V

N

K

Bulletin *Kunsthistorici*

Nominaties
Karel van Manderprijs
2019
bekend

P. 5

Programma
Lustrumsymposium

P. 9

Interview met
Marit Berends

P. 11

Interview met
Liselore Tissen

P. 13

Kunsthistorici in de
hoofddrol:
leestips

P. 17

en meer...

De vele gezichten van succes

Annette de Vries

Succes moet je vieren! Bij het 80-jarig lustrum van de Vereniging van Nederlandse Kunsthistorici (VNK), op 11 oktober a.s. in het geheel vernieuwde Museum De Lakenhal in Leiden, gaan we dat ook uitgebreid doen. Onder het motto *Het succes van de kunstgeschiedenis* zetten we in een afwisselend programma zowel de wetenschappelijke als publieke successen van ons vak in het zonnetje. In de volle breedte, dat is de kracht van de VNK: van universiteit tot erfgoed; van museum tot educatie. Het is een staalkaart, verre van volledig, maar we nodigen de aanwezigen uit om dit actief aan te vullen. Alle successen verzamelen, dus! Ook zullen op deze feestelijke lustrumdag drie gerenommeerde kunsthistorici, met zeer grote verdiensten voor het kunsthistorische vak, tot erelid van de VNK worden benoemd.

Waarin ligt het succes van de kunstgeschiedenis eigenlijk? Een kleine opsomming: in vernieuwend en baanbrekend wetenschappelijk onderzoek, in kwaliteitsonderwijs dat ook maatschappelijk relevant is, in de rijkdom en variëteit aan tentoonstellingen, in creatieve vormen van kunsteducatie, in publieke steun voor het aankopen van kunstwerken (o.a. Vereniging Rembrandt), in de enorme groei van bezoekersaantallen van musea en erfgoedinstellingen etc. etc.

Maar succes is nooit voor de eeuwigheid. Succes kent ook rafelranden en is selectief. Er zijn verhalen die niet of nog onvoldoende worden verteld. Vergeten kunstenaars, onderbelichte onderzoeksgebieden, kwetsbaar erfgoed, maar ook (publieks)groepen die in het gangbare verhaal over de Nederlandse kunstgeschiedenis over het hoofd zijn gezien. Er valt nog een wereld te winnen aan inclusief denken en handelen. Sommige musea geven hier al een voorzetje voor. Zoals het Mauritshuis in 2019 met de tentoonstelling *Bewogen Beeld*, over het

verleden van zijn bouwheer Johan Maurits van Nassau-Siegen, gouverneur-generaal van de Nederlandse kolonie in Brazilië. Voor 2020 kunnen we de tentoonstellingen *Slavernij* (Rijksmuseum) en *Zwart in de tijd van Rembrandt* (Rembrandthuis) tegemoet zien. Maar diversiteit omvat natuurlijk veel meer dan aandacht voor het koloniaal verleden. Het gaat bij inclusiviteit om alle nieuwkomers en ook om groepen die – om welke reden dan ook – onvoldoende door musea of het erfgoedveld worden bereikt. Er gebeurt op dit vlak van alles en ook dat maakt deel uit van het succes van de kunstgeschiedenis. Voor de Koloniën van Weldadigheid (Frederiksoord, Veenhuizen) wordt een nominatie als Werelderfgoed voorbereid. Het kunstproject *Onvergetelijk* voor Alzheimer-patiënten, ontwikkeld door het Stedelijk Museum Amsterdam en het Van Abbe Museum, vindt inmiddels op vele plekken in Nederland navolging. Het Kunstmuseum Den Haag haalt met een museumbus inwoners van Den Haag letterlijk op uit de wijk. Het zijn maar een paar voorbeelden.

Een van de grootste succesnummers van de Nederlandse kunstgeschiedenis is zonder twijfel Rembrandt. Geen kunstenaar is wettenschappelijk zo uitgeplozen en bediscussieerd. Rembrandt is daarnaast een toeristische attractie van de eerste orde, zowel in binnen- als buitenland. De grootmeester werkt als een magneet op media en museumpubliek. Een sterk merk, een geliefd merk. Rembrandt zit in onze haarvaten. Welke Nederlander kent hem niet? Er worden zelfs mensen naar hem vernoemd. Zo werd de opening van *Alle Rembrandts* in het Rijksmuseum begin dit jaar verricht door ca. 100 Rembrandts, van oud tot jong, inclusief enkele meisjes! En wie wil niet de nieuwe Rembrandt worden?

Rembrandts levensverhaal leest als een – weliswaar trieste – heldenroman. Rembrandt de rebel. Dat is een andere kant van succes. Succes is niet vanzelfsprekend. Succes heeft een zekere tegendraadsheid nodig. Schuren geeft glans. Vechten doet bloeien. Dat proces van de wording en ook neergang van succes wordt prachtig beschreven in

The art of rivalry van de Australische kunstcriticus Sebastian Smee. Aan de hand van bekende duo's – Freud & Bacon, Manet & Degas, Matisse & Picasso en Pollock & De Kooning – geeft het boek een fascinerend inkijkje in de veelkoppige dynamiek achter de kunst die wij zo graag onderzoeken en bewonderen. De weg tussen droom en daad is nu eenmaal bezaaid met onvolkomenheden. Vallen en weer opstaan. Steeds opnieuw. Blijven geloven. Jezelf overstijgen.

Dat is in een notendop ook de opgave voor het kunsthistorische vakgebied. Die veerkracht is nodig om steeds opnieuw, vanuit veranderende perspectieven, de maatschappelijke relevantie en waarde van kunst – toen en nu – over het voetlicht te brengen. Veerkracht vraagt om energie. Daarom is het zo belangrijk om successen te vieren. Dat gaan we dan ook doen. Een 80-jarige heeft daar zeker recht op!

Annette de Vries
voorzitter

Even voorstellen:

Lisette Luijkx, bestuurslid van de VNK, voorzitter van de VNK-sectie Zelfstandige Kunsthistorici

Lisette Luijkx (1984) is sinds 12 juni 2019 bestuurslid van de VNK en tevens voorzitter van de VNK-sectie Zelfstandige Kunsthistorici. Vanaf 2017 is ze zelfstandig kunsthistorisch tekstschrijver en (eind)redacteur. Ze werkte voor o.a. de Hermitage Amsterdam, de Westerkerk, Museum De Lakenhal en het Bijbelsmuseum. Momenteel schrijft ze tentoonstellingsteksten voor het Rembrandthuis.

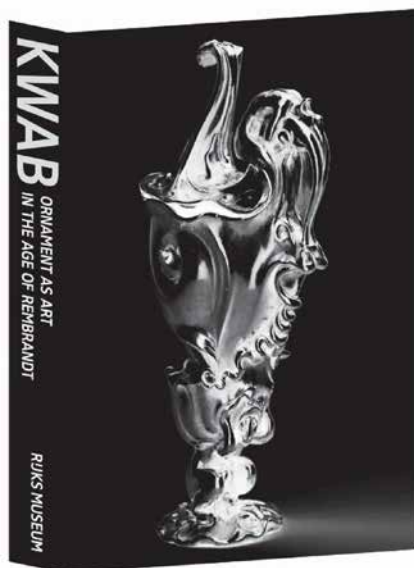
Lisette houdt van ‘oude’ kunst: van alles tot en met de negentiende eeuw. Ze schreef haar scriptie over de ‘ruwe’ kunstenaar Frans Hals, één van haar favorieten. Ze werkt voor uiteenlopende opdrachtgevers – en houdt zich dus bezig met uiteenlopende onderwerpen. Een feestje! Teksten zodanig polijsten dat zelfs de onverschilligste museumbezoeker doorleest, is waar ze voldoening uithaalt. Ze heeft de allerleukste baan, vindt ze zelf.

Wie ze bewondert in het vak?
Annemarie Vels Heijn. Met haar jarenlange ervaring in de museumwereld, scherpe pen en kritisch oog is ze als coach voor Lisette van onschatbare waarde. “Zonder haar was ik nergens.” Lisette ontmoette Annemarie tijdens een workshop museumteksten schrijven, georganiseerd door de VNK. “Tijdens mijn opstartjaren naar zelfstandig kunsthistoricus maakte ik graag gebruik van de VNK. Nu zijn de rollen omgedraaid en ga ik me de komende tijd inzetten voor mijn mede (freelance) kunsthistorici.”

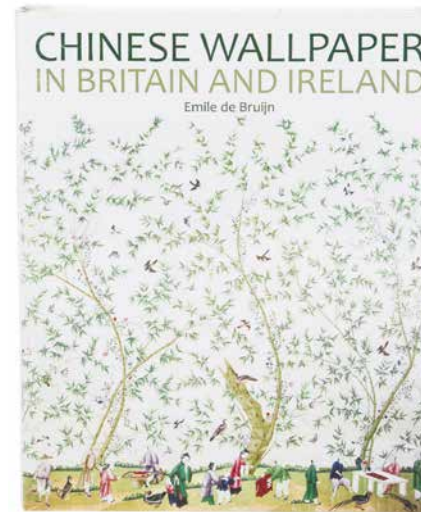
Nominaties Karel van Manderprijs 2019 bekend

De jury van de belangrijkste kunsthistorische prijs van Nederland – de Karel van Manderprijs – heeft de shortlist met nominaties voor publicaties in de categorie Beeldende Kunst en Kunstnijverheid 1550-1700 bekendgemaakt. De Karel van Manderprijs wordt, vanaf 1958, jaarlijks uitgereikt door de Vereniging van Nederlandse Kunsthistorici voor een waardevolle kunsthistorische publicatie.

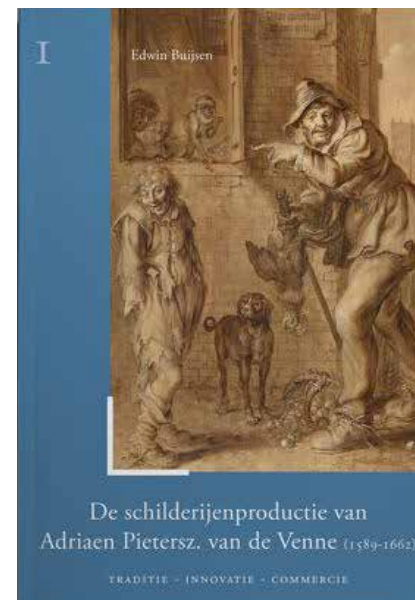
De nominaties voor de Karel van Manderprijs 2019 zijn (in alfabetische volgorde):

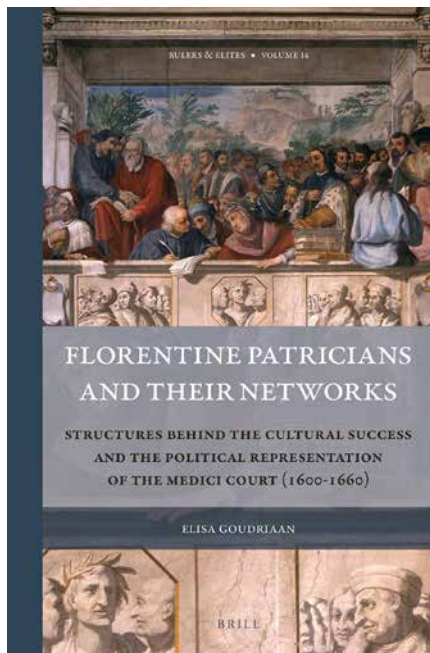
Baarsen, Reinier J. *Kwab: ornament als kunst in de eeuw van Rembrandt*. Amsterdam (nai010 uitgevers; Rijksmuseum Amsterdam), 2018. Tent. cat. Rijksmuseum Amsterdam 30 juni-16 september 2018. Met bijdrage van Ine Castelijns van Beek. Ook in het Engels verschenen.

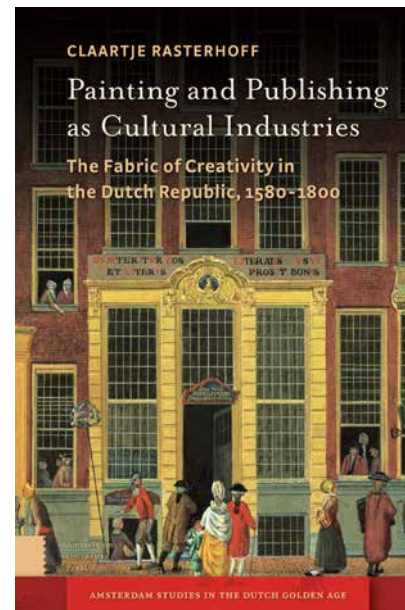
Bruijn, Emile de. *Chinese wallpaper in Britain and Ireland*. London (Philip Wilson Publishers Ltd.), 2017.

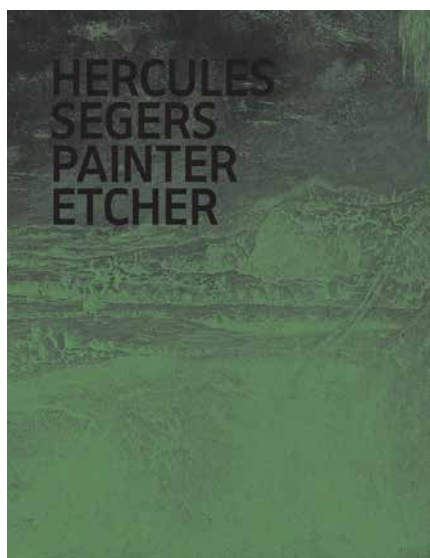
Buijsen, Edwin. *De schilderijenproductie van Adriaen Pietersz. van de Venne (1589-1662): traditie, innovatie, commercie*. Nijmegen (eigen uitgave), 2018. Proefschrift Radboud Universiteit Nijmegen.

Goudriaan, Elisa. *Florentine Patricians and Their Networks. Structures Behind the Cultural Success and the Political Representation of the Medici Court (1600-1660)*. Leiden (Brill), 2018.

Rasterhoff, Claartje. *Painting and Publishing as Cultural Industries: The Fabric of Creativity in the Dutch Republic, 1580-1800*. Amsterdam Studies in the Dutch Golden Age. Amsterdam (Amsterdam University Press), 2016.

Leeflang, Huigen, en Pieter Roelofs (red.). *Hercules Segers: painter, etcher*. Amsterdam (naio10 uitgevers; Rijksmuseum Amsterdam), 2016. 2 delen. Tent. cat. Rijksmuseum Amsterdam 7 oktober 2016-8 januari 2017. Bijdragen van Dionysia Christoforou, Erik Hinterding, Nadine M. Orenstein, Ad Stijnman, Jaap van der Veen en Arie Wallert.

De jury Karel van Mander Prijs 2019

In de jury nemen zitting:

- Prof.dr. Volker Manuth, Hoogleraar Kunstgeschiedenis Radboud Universiteit Nijmegen
- Dr. Jan L. de Jong, Docent Kunstgeschiedenis Rijksuniversiteit Groningen
- Drs. Sabine Craft-Giepmans, Senior- Conservator en Programmamanager RKD Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis Den Haag
- Drs. Suzanne Lambooy, Conservator Toegepaste Kunst Gemeentemuseum Den Haag

Voorzitter: Dr. Annette de Vries (VNK)
Secretaris: Geerte Broersma, MA (VNK)

De Karel van Mander Prijs wordt uitgereikt op het lustrumsymposium *Het succes van de kunstgeschiedenis* op 11 oktober 2019.

NIEUWS

VNK reikt ere- lidmaatschap uit op jubileum- symposium

Het bestuur van de Vereniging van Nederlandse Kunsthistorici is voornemens op het lustrumsymposium van 11 oktober aan drie kunsthistorici het erelidmaatschap van de vereniging uit te reiken. Het is de eerste keer dat de VNK ereleden benoemt. Met het erelidmaatschap wil de VNK haar waardering laten blijken voor kunsthistorici die zich bijzonder verdienstelijk hebben gemaakt voor het vak kunstgeschiedenis, een deelgebied daarvan, voor de vakbeoefening of voor de vakbeoefenaars in Nederland. Tot erelid worden benoemd Willemijn Fock, Eddy de Jongh en Henk van Os.

Meer over het programma van het lustrumsymposium is verderop in dit bulletin te vinden.

VNK verwelkomt drie nieuwe steunleden

De VNK verwelkomt drie nieuwe steunleden: Mauritshuis, Jan Six Fine Art en RCE. Daarmee komt het totaal aantal steunleden op negen. Naast de nieuwe steunleden zijn dat het Rijksmuseum, Van Gogh Museum, TEFAF, PAN, Gijselaar Hintzenfonds en het RKD | Instituut voor Kunstgeschiedenis.

Wij kunnen ook uw steun goed gebruiken! Ook VNK steunlid worden? Zie <http://www.kunsthistorici.nl/lid-worden/institutioneel-steunlidmaatschap/> voor meer informatie of neem contact met ons op via secretariaat@kunsthistorici.nl.

V

N

K

Bulletin
Kunsthistorici

THEMA KATERN:

Het succes
van de
kunstgeschiedenis

VERENIGING VAN NEDERLANDSE KUNSTHISTORICI

BULLETIN 2019/2

Programma Lustrumsymposium

Het succes van de kunstgeschiedenis

11 oktober Museum De Lakenhal

De VNK bestaat 80 jaar en dat wordt gevierd! De VNK zet zich al decennialang in voor de kunstgeschiedenis in Nederland, voor de vakbeoefening en voor de vakbeoefenaars. De VNK hecht er veel waarde aan om het belang van de kunstgeschiedenis voor mens en maatschappij uit te dragen. Daarom heeft het lustrum het thema *Het succes van de kunstgeschiedenis* gekregen. Daarmee willen we ons vak vieren en aan een zo groot mogelijk publiek laten zien waarom kunstgeschiedenis zo leuk en belangrijk is. Het lustrumthema wordt verkend met een aantal lezingen aan de verschillende Nederlandse universiteiten en uiteraard tijdens dit lustrumsymposium.

In de ochtend bespreken we het wetenschappelijk succes van de kunstgeschiedenis: welke grote stappen hebben we op het gebied van de kunstgeschiedenis gezet? Waar staat ons vak? En wat worden de successen van de toekomst? In het middagedeelte zoomen we in op het publieksbereik van de kunstgeschiedenis. Is instagrammability de sleutel tot succes? Of zijn er andere factoren doorslaggevend bij het bereiken van een groot en nieuw publiek? De lezingen worden afgewisseld met korte intermezzo's door kunsthistorici van diverse pluimage. Zij brengen u hun persoonlijke kunsthistorische succesverhaal. Naast de succesverhalen is er echter ook ruimte voor vragen en kritische noten. Daartoe zal gedurende de hele dag gelegenheid zijn. Uiteraard sluiten we de dag af met een feestelijke borrel.

PROGRAMMA LUSTRUMSYMPOSIUM 11 OKTOBER 2019
Auditorium en Atelier
Museum de Lakenhal, Leiden

HET SUCCES VAN DE KUNSTGESCHIEDENIS

09:30 – 10:00	Inloop, ontvangst met koffie en thee
10:00 – 11:00	ALV Vereniging van Nederlandse Kunsthistorici Welkomstwoord door Annette de Vries, voorzitter VNK Directeur Meta Knol heet de VNK-leden welkom in Museum De Lakenhal Tijdens de ALV zal het erelidmaatschap van de vereniging worden uitgereikt aan Willemijn Fock, Eddy de Jongh en Henk van Os
11:00 – 11:30	KOFFIEPAUZE
11:30 – 11:35	Inleiding thema 'Het succes van de kunstgeschiedenis' door dagvoorzitter Epco Runia
11:35 – 12:00	Jeroen Stumpel, emeritus hoogleraar Ikonologie en Kunsttheorie (Universiteit Utrecht) <i>Het wetenschappelijke succes van de kunstgeschiedenis</i>
12:00 – 12:10	Marie Stel, onderzoeker hedendaagse kunst bij Museum Arnhem (intermezzo)
12:10 – 12:35	Kitty Zijlmans, hoogleraar Hedendaagse Kunstgeschiedenis en Theorie/Wereld Kunstwetenschappen (Universiteit Leiden), <i>Als kunstgeschiedenis het overneemt: over vergezichten en zwarte gaten</i> .
12:35 – 12:45	Intermezzo
12:45 – 13:10	Karin Haanappel, auteur, onderzoeker, spreker, oprichter Instituut voor Vrouwelijke Kunstgeschiedenis, <i>The Story of Art, een egalitaire kunstgeschiedenis</i>
13:15 - 14:15	LUNCHPAUZE
14:15 – 14:40	Sanne Frequin, promovendus Middeleeuwse graftombes en docent Universiteit Leiden en Universiteit Utrecht <i>Wetenschap in de etalage. Hoe 'verkoop' we kunstgeschiedenis aan een breder publiek?</i>
14:40 – 14:50	Valentijn Carbo, architectuurhistoricus bij Vereniging Hendrick de Keyser <i>De Museumhuizen van Vereniging Hendrick de Keyser</i> (intermezzo)
14:50 – 15:15	Nathalie Macieszka, De Kunstmeisjes
15:15 – 15:25	Emilie den Tonkelaar, specialist Oude Meesters bij Hoogsteder & Hoogsteder <i>De ontdekking van een olieverfschets van Rubens</i> (intermezzo)
15:25 – 15:50	Fusien Bijl de Vroe, directeur Vereniging Rembrandt
15:50 – 16:15	Samenvatting en conclusie door de dagvoorzitter
16:15 – 16:30	Korte pauze
16:30 – 17:00	Uitreiking Uitreiking Karel van Manderprijs 2019
17:00 – 18:00	Feestelijke borrel

Over de illustrator Debora Westra

Debora Westra (1996) is illustrator en workshopleider in Groningen. In 2018 is ze afgestudeerd aan de Kunstacademie Minerva. Ze gebruikt verschillende technieken om haar illustraties te maken, variërend van analoog tot digitaal. Haar inspiratie haalt ze uit haar reizen, de mensen en dingen om haar heen. Haar illustraties zijn kleurrijk en speels. Daarnaast werkt ze als kunst-workshopleider op het asielzoekerscentrum Ter Apel. Voor de kinderen op het azc bedenkt ze projecten waarbij kinderen op een speelse manier met kunst in aanraking komen. Het maken en beschilderen van sculpturen, performance, mode shows, zolang de kinderen het doen met een lach op hun gezicht.

Bekijk meer werk en projecten op www.deborawestra.com

Jong Historicus van het jaar Marit Berends laat wegen naar succes zien

Interview met Marit Berends

Door Marion van der Marel-Konings

Marit Berends (24) werd in juni uitgeroepen tot Jong Historicus van het jaar 2019. Deze verkiezing, georganiseerd door Jonge Historici en Jong KNHG, is in 2017 in het leven geroepen met als doel om jonge historici een podium te bieden. Marit kreeg de stimuleringsprijs voor haar ideeën om aan een zo breed mogelijk publiek zichtbaar te maken hoe leuk, belangrijk en veelzijdig geschiedenis is. Kunnen kunsthistorici hier ook iets mee? De VNK sprak daarom met de winnaar: over het winnende plan, de raakvlakken tussen de disciplines geschiedenis en kunstgeschiedenis en de waarde van het vertellen van de ‘omwegen’ die leiden naar succes.

Van harte gefeliciteerd met deze prijs, Marit. Waar heb je precies mee gewonnen?

‘Net als kunstgeschiedenis is geschiedenis een hele brede studie. Je kunt duizend-en-één kanten op maar moet bedenken wat je echt wilt. Voor mij bleek dat te zijn in een museum te werken. Maar hoe kom ik daar? Bij carrière voorlichtingen op de

universiteit hoor je vaak alleen succesverhalen van diegenen die op voor de hand liggende posities werkzaam zijn. Maar ik wilde juist graag horen wat er allemaal niet goed is gegaan, hoe je misschien via omwegen ergens bent gekomen. Daar wilde ik iets mee doen, en zo werd mijn plan geboren. Ik bedacht een tiental excursies te gaan organiseren naar

Foto: Marit Berends

plekken waar historici werken en dan niet alleen maar in de voor de hand liggende functies, maar bijvoorbeeld ook in de fondsenwerving. Dat ligt heel dicht bij geschiedenis, al de vaardigheden die je tijdens je studie leert, kun je daar ook goed gebruiken. Van deze bezoeken maak ik podcasts en filmpjes om een nog breder publiek te bereiken. Zo geef ik een completer beeld van wat je na je studie kunt gaan doen en geef ik een reëel beeld van de weg naar 'succes'. Samen met *Jonge Historici* en *Jong KNHG* ga ik dit project komend jaar uitvoeren.

Wat zijn volgens jou de belangrijkste factoren om uiteindelijk op een 'succesplek' te komen?
 'Niet te hoog inzetten en hard werken. Je niet blindstaren op een ideale functie, maar kijken of er plekken zijn dichtbij die functie waardoor je misschien uiteindelijk kunt doorschuiven naar de 'succesplek'. En niet vergeten dat je aan iedereen die je tegenkomt, iets zou kunnen hebben, ook je studiegenoten bijvoorbeeld. En dan bedoel ik niet netwerken om te netwerken, maar investeren in relaties, vanuit een oprechte

“Belangrijk is ook dat je campagne in verhouding staat tot wat het werkelijk is want mensen voelen direct of iets authentiek is of niet.”

interesse. Zorg er ook voor dat je overal je visitekaartje achterlaat, je goed je best doet en laat zien wat je graag wilt. Het gaat om wat je doet en hoe je dat doet. Zelf ben ik er nog lang niet, maar dat is ook goed. De weg ernaar toe is belangrijker. Het is interessanter voor anderen om te horen wat de route was en waar het allemaal mis ging, dan om alleen je succesverhaal te horen.'

Hoe belangrijk zijn social media voor het realiseren van het plan waarmee je hebt gewonnen? En hoe verhoudt dat zich tot het belang van de inhoud?

Als fondsenwerver heb ik geleerd dat je bijvoorbeeld nog zo'n briljante tentoonstelling kunt maken,

maar als niemand het ziet, moet je je afvragen waarom je het hebt gemaakt. Natuurlijk blijft de inhoud de basis, maar het is heel belangrijk om goed na te denken voor welke doelgroepen je iets maakt en hoe je die bereikt. Een grotere groep mensen bereiken dan zij die jou al kennen, kan heel goed met social media omdat je relatief gemakkelijk een groot bereik kunt genereren en omdat je goed kunt *targeten*. Social media zijn echt niet meer weg te denken uit de marketing en communicatiestrategie van een museum of erfgoedinstelling.

En wat maakt dat iemand succesvol is in het bereiken van de juiste doelgroepen?

Je hebt een strategie nodig om op te vallen: door exclusiviteit, iets nieuws, iets urgents. Zoek ook samenwerking met partijen die al wel de link hebben met de doelgroepen die je wilt bereiken. Belangrijk is ook dat je campagne in verhouding staat tot wat het werkelijk is want mensen voelen direct of iets authentiek is of niet. Voorlinden doet dat heel goed. Zij zijn zowel *instagrammable*, zorgen dat het er goed uitziet en

hebben met hun social media campagnes een groot bereik. Ze programmeren urgente dingen, waarvan je het gevoel hebt dat je er bij wilt zijn. En als je daar komt, is er ook echt mooie en relevante kunst. Er is méér dan wat ik al zag op Instagram, en dat is belangrijk.'

Je hebt ook een succesvol Instagramaccount, CultuurSnuiver. Wat doe je daar precies mee?

'Cultuursnuiver is begonnen als een hobby. Een deel van mijn vrienden snapte niet wat ik leuk vond aan musea. Die dachten: wat moet je daar? Dat wilde ik laten zien. Inmiddels heb ik meer dan 4000 volgers en word ik ook gevraagd door musea om te laten zien wat er te doen is. En dan vinden anderen je zomaar ineens een *influencer*!

Daarnaast is *CultuurSnuiver* ook een online visitekaartje voor mezelf. Ik ben net zzp'er geworden en dit is een goede manier om me te profileren. Social media kunnen zo ook heel belangrijk zijn op jouw persoonlijke weg naar succes.

Liselore Tissen

3D-reproducties: het kunsthistorisch succes van de toekomst?

Interview met Liselore Tissen

Door Eline Levering

Liselore Tissen is buitenpromovendus bij Leiden University Centre for the Arts in Society & Technische Universiteit Delft bij de faculteit Werktuigbouwkunde, Maritieme Techniek en Technische Materiaalwetenschappen (3mE). Haar onderzoek richt zich op de toepasbaarheid van 3D-reproductie voor de conservering van schilderijen. In dit interview vertelt ze over de mogelijkheden die 3D-reproductie biedt en doet ze een oproep aan musea om case-studies aan te dragen.

Tissen studeerde kunstgeschiedenis in Leiden. Tijdens een collegereeks ontstond haar liefde voor conservering en restauratie. 'Ik ben toen in Amsterdam de minor gaan doen. De ethiek en de technische kanten van conservering en restaureren bleek ik ontzettend leuk te vinden, het werk zelf minder'. Een master in Leiden volgde. Via haar begeleider Kitty Zijlmans maakte ze kennis met de mogelijkheden en ethische vraagstukken rond 3D-prints.

'Zij bracht me in contact met Joris Dik van TU Delft die zich bezighoudt met het 3D-printen van kunstwerken om hier met een geesteswetenschappelijke blik naar te kijken. Na een eerste jaar bleek dat het onderwerp groot genoeg was voor een promotie-onderzoek.'

Reproducties van een andere orde

Tegenwoordig zijn kunstwerken overal te zien door middel van

reproducties: in catalogi, digitaal via onze smartphone of op posters en pennen. 3d-prints zijn van een andere orde, legt Tissen uit: 'We kunnen hiermee kunstwerken 3D-printen tot op het kleinste detail. Een groot verschil met eerdere reproductiemethoden is dat het niet vlak is, waardoor er weinig aan informatie verloren gaat over het kunstwerk, in tegenstelling tot posters: die geven de driedimensionaliteit van een schilderij niet weer. Met de ontwikkeling van deze techniek wordt het op termijn lastig om een onderscheid met het

origineel te maken.' Tissen legt uit dat haar onderzoek vragen oproept over authenticiteit en de waarde van het origineel. 'Wat is authentiek: hoe het kunstwerk er nú uitziet, of hoe de kunstenaar het bedoeld heeft? Met 3D-prints is het mogelijk meerdere gezichten van een kunstwerk te laten zien. De prints voegen iets extra's toe aan het origineel. Ik ben geïnteresseerd in wat de consequenties van deze technologie zijn voor de kunstgeschiedenis.'

*“Wat is authentiek:
hoe het kunstwerk er
nú uit ziet, of hoe de
kunstenaar het bedoeld
heeft?”*

Echt versus Nep

Door technologische ontwikkelingen verandert onze omgang met de wereld en dus ook met kunstwerken, stelt Tissen. ‘Ik merkte tijdens mijn studie en door het lezen van literatuur dat reproducties vaak een nare bij-smaak hebben: het is nep, wat heb je eraan als ook het echte kunstwerk zichtbaar is? Hierdoor wordt de reproductie met name bij schilderijen niet of nauwelijks

gebruikt binnen conservering en restauratie en wordt de reproductie in met name Westerse culturen tot op heden zoveel mogelijk uit musea verbannen. Terwijl 3D-printen ook ongekennde mogelijkheden biedt om zaken aan te tonen en te conserveren die anders niet gezien worden doordat de materialiteit van het origineel dit niet toelaat of omdat er door het belang van het origineel niet voor wordt gekozen om dergelijke

ingrepen te doen. We kunnen bijvoorbeeld met een 3D print een Van Gogh in de juiste kleuren tentoonstellen. Wat 3D-printen in zo’n situatie doet is dat het een kritische vraag oproept: wat is echter: is dat een kunstwerk dat het originele materiaal draagt, maar vreselijk verkleurd is, een ruïne van wat het ooit was; of is dat de 3D print die misschien in materiaal niet echt is, maar wel dichterbij de kunstenaar staat?

En wat betekent dat voor een museum? Wat betekent dit voor de perceptie van het origineel en de kopie? Hoe verandert de kijk van de bezoeker?’

“Als we met een open vizier hier naar kijken zonder krampachtig vast te houden aan ideeën over origineel en replica, leidt dit tot een meer dynamische omgang met kunstwerken.”

Case-studies gezocht

‘Eerder heb ik het Joodse Bruidje als case-study gehad, omdat daar een 3D-print van voorhanden was. Nu ben ik op zoek naar nieuwe case-studies. Aan de hand van verschillende typen problematiek wil ik kijken wat 3D-prints kunnen betekenen in het proces van conserveren en restaureren. Het gaat om zowel oude als moderne schilderijen die erg aan

restauratie toe zijn: sterk verkleurd, deels kapot of waarvan delen missen en die daarom niet uit depot komen. In het proces wordt gekeken hoe 3D-prints en scannen ingezet kan worden in het beslis- behandelings- en monitoringsproces. Het maken van de 3D-prints brengt voor de deelnemende musea geen kosten met zich mee en het maken van de 3D-prints is niet invasief. Het liefst zetten we de 3D-prints ook in voor een presentatie zodat het publiek betrokken kan worden bij het proces en we een ander gezicht van het kunstwerk kunnen laten zien.’ Musea met kunstwerken die erg aan restauratie toe zijn kunnen contact opnemen om de samenwerkingsmogelijkheden te verkennen. Kleinere musea worden nadrukkelijk ook uitgenodigd te reageren.

Succes van de toekomst?

Zijn 3D-prints het kunsthistorisch succes van de toekomst? Tissen merkt op dat het niet haar doel is om van 3D-prints het nieuwe restaureren te maken. Wel hoopt ze met haar onderzoek te laten zien wat er verandert in onze kunstperceptie. ‘Als

we met een open vizier hier naar kijken zonder krampachtig vast te houden aan ideeën over origineel en replica, leidt dit tot een meer dynamische omgang met kunstwerken. Dan kunnen we de technologie omarmen en kunnen kunstwerken juist door de reproductie ervan nog betekenisvoller en inclusiever worden.’

OPROEP CASESTUDY

Voor haar promotie-onderzoek is Liselore Tissen op zoek naar case-studies. Het gaat om schilderijen die sterk aan restauratie toe zijn of waarnaar materieel of kunsthistorisch onderzoek gewenst is. Zowel oude als moderne werken zijn geschikt. Geïnteresseerde musea kunnen contact opnemen met Liselore Tissen via l.n.m.tissen@bb.leidenuniv.nl

Kunsthistorici in de hoofdrol: leestips!

Door Eline Levering

Wij stuiten op een onvermoede plek waar kunsthistorici succesvol zijn: als personage in romans! Niet zelden zijn zij zelfs de 'held' van het verhaal. Daarom stelden wij een literatuurlijst op met romans waarin kunsthistorici een grote rol spelen.

Wat valt op bij deze boeken? Allereerst dat het personage van de kunsthistoricus vaak de rol heeft van 'speurneus', die verdwenen schilderijen vindt, codes kraakt en misdaden oplost. Soms dient het personage van kunsthistoricus voor bespiegelingen over schoonheid en waarheid.

De opgevoerde kunsthistorici zijn zowel mannen als vrouwen en in diverse fases van hun carrière: van afgehaakte student tot emeritus hoogleraar.

Het opvoeren van kunsthistorici als hoofdpersoon is ook een manier voor auteurs om hun eigen liefde voor en kennis van kunstgeschiedenis te verwerken in een roman. Meerdere auteurs uit onderstaande lijst studeerden namelijk zelf (een blauwe maandag) kunstgeschiedenis.

Onderstaande lijst in willekeurige volgorde zal bij lange na niet uitputtend zijn. Heb je aanvullingen? We zijn benieuwd! Laat het ons weten via twitter (@kunsthistorici) of mail naar secretariaat@kunsthistorici.nl

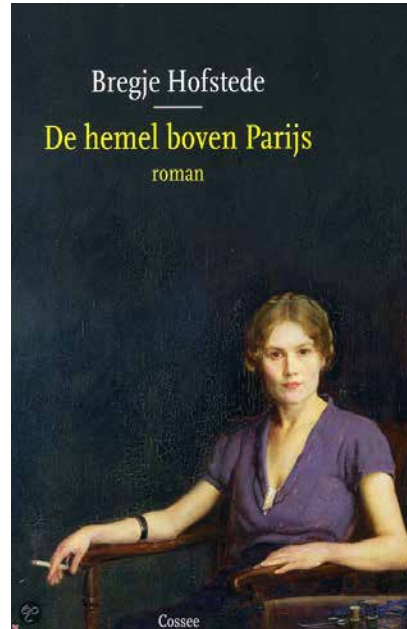
1. **Grand Hotel Europa** van Ilja Leonard Pfeijffer, waarin schrijver Ilja zijn intrek neemt in Grand Hotel Europa. Hij heeft net zijn geliefde, de kunsthistorica Clio verlaten. De veelgelaauwerde schrijver Pfeijffer is zelf geen kunsthistoricus, maar classicus. Zijn vriendin, Stella Seitun, studeerde kunstgeschiedenis in Genua, Sevilla, Parijs en Florence en promoveerde op het werk van Francesco Fanelli.
2. **De boeken van Dan Brown**, met hoogleraar kunstgeschiedenis Robert Langdon. Een typisch voorbeeld van de kunsthistoricus in de rol van detective die mysteries en symbolen onttrafelt. Dan Brown studeerde onder andere kunstgeschiedenis.
3. In **Au Pair** van W.F. Hermans studeert de hoofdpersoon kunstgeschiedenis en Frans aan de Sorbonne in Parijs. Een veelgelezen boek door middelbare scholieren voor 'de lijst'.
4. **The Eiger sanction** van Trevanian uit 1972 is een thriller met een kunstdocent als hoofdpersoon. Clint Eastwood regisseerde en speelde de heldenrol in de gelijknamige film.
5. In **Het portret van Iain Pears** (zelf kunsthistoricus) staat een kunstcriticus centraal en in **De Rafaël Affaire** en **De kunstgreep** een kunsthistoricus.

6. **IV** is het thrillerdebuut van Arjen Lubach. Een van de hoofdpersonen studeert kunstgeschiedenis en helpt mee met het ontspinnen van mysteries rond de moord op een emeritus hoogleraar.

7. **Een meesterlijk verlies** van Martha Völlering (zelf kunsthistoricus) draait om de ontdekking van een Rembrandt. De hoofdpersoon is betrokken bij het Rembrandt Research Project.

8. **Mona Lisa Smile** is vooral bekend als film waarin Julia Roberts de rol van kunsthistoricus / docent speelt. Het scenario werd bewerkt tot roman.

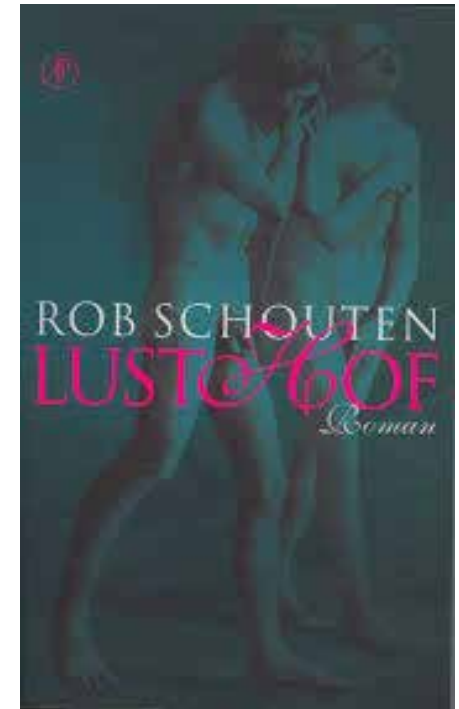

9. **De hemel boven Parijs** van Bregje Hofstede. Ook hier is de ateur zelf kunsthistoricus. Het verhaal speelt zich af in Parijs. Sofie is een Nederlandse uitwisselingstudente kunstgeschiedenis van eenentwintig in Parijs. Olivier is een van haar professoren. Ze lijkt

op de verloren jeugdliefde Mathilde, om wie hij eigenlijk nog dagelijks treurt.

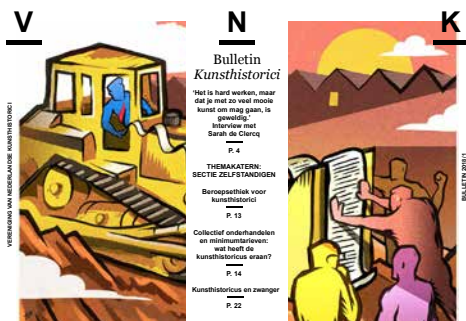
10. **De vrouw van de tijd-reiziger** van Audrey Niffenegger, een verhaal over Clare, een studente kunstgeschiedenis, en Henry, een avontuurlijke bibliothecaris. Henry verplaatst zich, zonder dat hij er iets aan kan doen, door de tijd. Samen met zijn grote liefde Clare probeert Henry uit alle macht een leven te leiden zoals ieder ander. Niffenegger volgde een kunstopleiding.

11. **Maar de grootste daarvan is de liefde** van de Noorse schrijver Carl Frederik Engelstad. In dit boek zondert de kunsthistoricus Peter Havig zich na het mislukken van zijn 2e huwelijk van de buitenwereld af om een studie te maken van het werk van de Middeleeuwse schilder Jeroen Bosch. Een filosofische roman met kunst als sleutel tot zelfkennis.

12. **Lusthof** van Rob Schouten. De hoofdpersoon, Han Termeer, is een kunsthistoricus die een proefschrift aan het schrijven is over de verdrijving uit het Paradijs.
13. **Eventide** van de Zweedse Therese Bohman over een professor en haar PhD student kunstgeschiedenis, die een belangwekkende ontdekking van een vrouwelijke kunstenaar heeft gedaan.

14. **Over schoonheid** – Zadie Smith. Over een vete tussen twee professoren kunstgeschiedenis. De Britse Howard Belsey is hoogleraar kunstgeschiedenis aan een Amerikaanse universiteit. Zijn levenswerk is het schrijven van een boek over Rembrandt. Hij wordt hierin echter voorbij gestreefd door aartsrivaal Montague (Monty) Kipps.
 15. In **De goede zoon** van Libris Literatuurprijswinnaar Rob van Essen heeft de hoofdpersoon kunstgeschiedenis gestudeerd, maar de opleiding niet afgemaakt, net als Van Essen zelf. Het boek speelt zich af in een wereld waar de invoering van het basisinkomen heeft gezorgd voor lethargie en stijgend museumbezoek.
 16. In **Groote Meesters** (1904) van Eduard Thorn Prikker worden kunstcritici bespot.
 17. **Rivieren keren nooit terug** van Joke Hermsen, waarin kunsthistorica Ella Theisseling terug keert naar de zomers van haar jeugd. Een roman over herinneren en vergeten, met passages waarin overdenkingen over kunst(schatten) voorbij komen. Joke Hermsen schrijft ook essays of kunst en filosofie.
 18. **Cirkel in het Gras** van Oek de Jong. De journaliste Hanna Piccard gaat naar Rome als correspondent voor een Nederlandse krant. Ze wordt verliefd op de dichter en kunsthistoricus Andrea Simonetti, die met zijn dochter een teruggetrokken leven leidt. De schrijver heeft ook zelf kunstgeschiedenis gestudeerd, in Amsterdam.
- Deze lijst stelden we op met dank aan de tips die wij via twitter ontvingen. Veel leesplezier gewenst!

Nog geen lid van de VNK?

De Vereniging van Nederlandse Kunsthistorici wil kunst- en architectuurhistorici in Nederland bij elkaar brengen en kennisoverdracht, ontmoeting en discussie binnen het vakgebied bevorderen. Dat doen we onder andere door het organiseren van bijeenkomsten en workshops, door het uitgeven van het bulletin *Kunsthistorici* en door actief te zijn op de website en *social media*.

Bijna 1000 kunst- en architectuurhistorici in Nederland en daarbuiten zijn al lid van de VNK. Als lid blijf je op de hoogte van het laatste nieuws uit het vakgebied en krijg je de mogelijkheid regelmatig collega's te ontmoeten en je netwerk uit te breiden. Studenten en gepensioneerden kunnen bovendien voor een lager tarief lid worden. Het is nu ook voor instellingen mogelijk om de VNK te steunen.

Lidmaatschap:

€ 30,- of €23,- per jaar (studenten en gepensioneerden)

Lidmaatschap voor het leven:

€ 1.000 (u ontvangt het boek *Onder kunsthistorici*)

Institutioneel steunlidmaatschap:

€ 500,- per jaar (u krijgt 2 deelnemersplaatsen tijdens de VNK-activiteiten en vermelding van uw logo op de website)

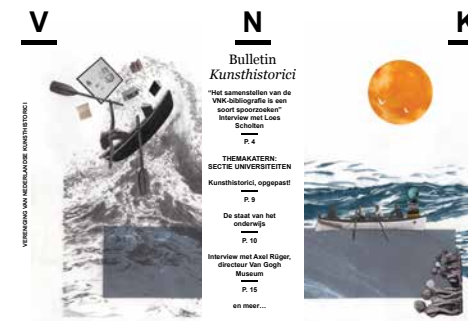
Begunstigers lidmaatschap (persoon/instituut):

€ 100,- per jaar (u wordt vermeld op de website)

Aanmelden?

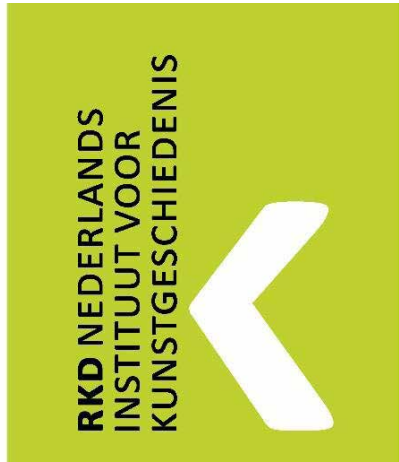
Stuur een email naar de ledenadministratie: secretaris@kunst-historici.nl en vermeld hierin achternaam, voorletters en titel, adres, postcode+ woonplaats, geslacht, afstudeerrichting en e-mailadres. De kosten van het lidmaatschap zijn inclusief het abonnement op *Kunsthistorici*.

www.kunsthistorici.nl

INSTITUTIONELE STEUNLEDEN VNK:

Jan Six Fine Art

RIJKS MUSEUM

PAN

AMSTERDAM

Cultural Heritage Agency
Ministry of Education, Culture and Science

Colofon

Kunsthistorici is een uitgave van de Vereniging van Nederlandse Kunsthistorici (VНК)

30ste jaargang, nr. 2, september 2019

Redactie

Eline Levering Mphil, hoofd- en eindredactie
dr. Annette de Vries, redactieraad

Vormgeving en opmaak

Janna & Hilde Meeus, www.meeusontwerpt.nl

Redactieadres

Eline Levering, secretariaat@kunsthistorici.nl

Deze uitgave kwam tot stand met medewerking van:

Debora Westra
Marit Berends
Liselore Tissen
Annette de Vries
Marion van der Marel
Eline Levering

Bestuur VНК

dr. Annette de Vries, voorzitter
Geerte Broersma MA, secretaris
drs. Marion van der Marel BA,
penningmeester
dr. Arjan de Koomen
dr. Eloy Koldeweij
drs. Epcó Runia
Marie Baarspul MA
drs. Lisette Luijkx

Abonnement

Een abonnement op *Kunsthistorici* is inbegrepen bij het lidmaatschap van de VНК. De jaarlijkse contributie bedraagt € 30,- en € 23,- (gepensioneerden en studenten), ongeacht in welke maand men zich opgeeft. U wordt verzocht gebruik te maken van de toegestuurdte betalingsinstructies. Voor meer informatie kunt u zich wenden tot de ledenadministratie.

Kunsthistorici wordt digitaal verspreid.

Opzegging

Lidmaatschap en abonnement worden jaarlijks stilzwijgend verlengd. Het lidmaatschap kan alleen schriftelijk bij de ledenadministratie worden opgezegd, op elk moment en met onmiddellijke ingang.

Ledenadministratie, waaronder (e-mail)adreswijzigingen

Doorgeven aan
secretaris@kunsthistorici.nl

Secretariaat

Vereniging voor Nederlandse Kunsthistorici
t.a.v. Eline Levering
Postbus 90418
2509 LK Den Haag
secretariaat@kunsthistorici.nl

www.kunsthistorici.nl

© Vereniging van Nederlandse Kunsthistorici

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden overgenomen zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. De uitgever heeft ernaar gestreefd de rechten van de afbeeldingen volgens wettelijke bepalingen te regelen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, worden verzocht zich tot de redactie te wenden.